

bekymrede Spørgsmaal S. LXXVI. Dokumenter, svarende til de opgivne Titler, findes nemlig der, hvor han efter Sagens Natur maatte søge dem og paa Forespørgsel vilde have fundet dem, nemlig i Geheime-Archivet, hvortil de selvfølgelig ere afleverede fra Marine-Ministeriet.

Frederik Krarup.

F. R. Friis: Historiske Efterretninger om den danske Adelsfamilie Rosensparre. Med Understøttelse af den Hjelmstjerne-Rosenkroneske Stiftelse. Kjøbenhavn 1872.

Skjøndt en ikke ringe Del af vore Historikeres Arbejde i den senere Tid har været rettet mod den gamle danske Adels Historie, henligger der dog, som bekjendt, store utrykte Materialier til den baade i Geheimearkivet og paa Bibliothekerne, som hidtil kun i en forholdsvis ringe Grad ere blevne benyttede, og da især de klevenfeldtske Stamtavler og Samlinger og «Breve til den danske Adels Historie». Forsaaavdt som det under vore litteraire Forhold vel maa antages at være forbundet med store Vanskeligheder at faae foranstaltet en ligefrem Textudgave af dette omfangsrige Stof, maa det ansees for en heldig Tanke at tage hver enkelt Adelsslægt for sig og i en Bearbejdelse af dens Historie optage det væsentlige deraf, hvad enten man — som vel i visse Tilfælde kunde være muligt — vilde søge at lade det ejendommelige ved selve Slægten og dens Udvikling som en Ramme omgive de enkelte Personers Historie, eller man — hvad vel som oftest vilde være nødvendigt — vilde lægge Hovedvægten paa hver enkelt af disse Biographier. Kunde en saadan Række af Bearbejdelser gennemføres af kyndige Hænder, vilde man mindre løbe Fare for at optrykke det uvæsentlige, et Hensyn, som under vor historiske Litteraturs knappe Kaar synes at have afgjørende Vægt, og Arbejdet

vilde blive mere tilfredsstillende for den, der gav sig af dermed, end det blotte Optryk.

Forsaaavdt kan Hr. F. R. Friis siges at have be-
traadt en heldig Vej ved at have villet, efter Vedel-Simon-
sens og Skeels Exempel, samle i en Monographi Efterret-
ningerne om Rosensparrerne og benytte de klevenfeldtske
Samlinger (og Adelsbrevene) som Grundlag for sit Arbejde.
Det er ogsaa lykkedes Forfatteren at bringe en Del ube-
kjendt Stof frem, saavel fra de allerede nævnte Kilder, som
fra Cancelliregistranterne og enkelte andre Haandskrifter.
Men idet Hr. F. har foretrukket at give en Bearbejdelse af
Rosensparrernes Historie fremfor ligefrem at optrykke disse
nye Efterretninger, er ogsaa Opgaven bleven saameget desto
større, og saameget betydeligere Forudsætninger blevene
krævede, ligesaa vel som en Bedømmelse maa stille større
Fordringer til Arbejdet. Kræver en blot og bar Udgave
væsentligt kun Omhu og Nøjagtighed, og er dens Værdi be-
tinget af det vigtige i det udgivne, da kan derimod For-
tjenesten af i en Bearbejdelse fra temmeligt let tilgængelige
Kilder at optage noget hidtil ubekjendt ikke være betydelig,
undtagen der i Arbejdet forøvrigt er lagt de Egenskaber for
Dagen, som ere nødvendige til ethvert historisk Arbejde,
Flid, Kritik og navnlig Kjendskab til de Efterretninger, som
findes i allerede foreliggende trykte Kilder — i hvert Til-
fælde de almindeligste — og i de absolut nødvendige
utrykte. Forsømmer man i en tilstrækkelig Grad at samle,
hvad tidligere Forfattere og Udgivere allerede have bragt frem
til Belysning af det omhandlede Emne, kommer man i Mod-
sigelse med sig selv; thi hvad vilde Udbyttet af Ens eget
Arbejde blive, hvis fremtidige Forfatter har sig ad paa lig-
nende Maade? Og undlader man at medtage de utrykte
Kilder, uden hvilke det er umuligt at trænge noget dybere
ind i Sagen, løber man Fare for, at Opgaven ikke bliver løst.

Rosensparrernes Slægts første Historie mangler en Van-
skelighed, som er tilstede ved ikke faa andre danske Slægter;
der er næppe nogen Grund til at tvivle paa dens Hjemstavn
i Danmark, dens oprindelige skaanske Charakter synes at

være given. Men paa den anden Side varede det temmeligt længe, inden dens Medlemmer optog Vaabenmærket i deres Navn, og Opgaven bliver derfor at finde de forskellige Personer, som desuagtet høre til Slægten, udsondre dem, som tidligere med Urette ere henførte dertil, og knytte, hvad vi vide om deres Liv, til de rette. Hr. Friis har imidlertid til disse Spørgsmaals Besvarelse for de af ham opstillede fire første Led af Slægten indskrænket sig til at hente sit Stof fra Klevenfeldts utrykte Samlinger, Ljunggréns Skånske Herregårdar under Skarhult og Trollenæs foruden en Notits fra Klevenfeldts «*Nobilitas Daniae ex monumentis*» og Brunius's «*Skånes konsthistoria*» samt nogle Bemærkninger fra «*Danske Magazin*» og Paludans «*Beskrivelse af Kallundborg*», der imidlertid, som nedenfor skal vises, hellere burde have været udeladte. Men det mærkelige, ja umulige i at undersøge en dansk Adelsslægts Historie i Middelalderen uden at benytte Hvitfeld, Suhm og for et enkelt Tidspunkts Vedkommende Knudsens «*Diplomatarium Christiæni Imi*» og af utrykte Kilder Langebeks *Diplomatarium*¹⁾, samt at undersøge en skaansk Slægts uden at benytte Barfods «*Märkvärdigheter rörande den skånske adeln*» og Styffes bekjendte *Topographi «Skandinavien under Unionstiden»*, der er vigtigere for Skaane end for Vest-Danmark, vil vistnok strax falde enhver Sagkyndig i Øjnene. At det ikke kan være af Mangel paa Efterretninger i disse Kilder, at Forfatteren har undladt at benytte dem, skal Anmelderen nu søge at vise.

Den første Rosensparre, som Hr. F. kjender, men rigtignok kun af Navn, nemlig Ib, er uden Tvivl den Jacob Jensen af Skarholt, Væbner, om hvem vi vide, at han d. 12. October 1388 i Ringstadholm (i Østergötland) stadfæstede sin Farbroder, Hr. Nicolaus Feeth, Kannik i Linköpings Testamente til Linköping Kirke²⁾. Vi føres herved et Led længere tilbage i Slægten, hvor «Johannes Ni-

¹⁾ Den ganske vist besværlige Benyttelse af dette Værk lettes jo for Personallhistoriens Vedkommende i meget høi Grad ved Langebeks Excerpter paa det kgl. Bibl.

²⁾ Suhm, Historie af Danmark XIV, 225.

clesson de Scarholthæ» som d. 9. Februar 1353 er med at udstede et Thingsvidne paa Skaane Landsting¹⁾, vistnok er den nævnte Jacob Jensens Fader, uden at det dog bestemt kan siges, om han og hans Broder med Tilnavnet Feeth have fort Rosensparrernes Vaaben.

Jacob havde Sønnen Jens, som Hr. F. ogsaa kun kjender af Navn, men som kaldes Væbner, var gift med Fru Mæritzløff²⁾ og var død før d. 25. Juni 1460³⁾. Men dennes Broder var Niels Jepsen eller Jacobsen, som (og ikke den af Forfatteren nævnte Niels Jensen) 1427 og 1432 findes som Landsdommer i Skaane⁴⁾.

Kun Jens vides at have forplantet Slægten med Sønnerne Ib og Torben Jensen. Medens Hr. F. ved Gjen- givelse af et Aktstykke hos Klevenfeldt har faststillet det rette Aar for, at den førstnævnte blev slagen til Ridder ved den hellige Grav⁵⁾, er der derimod ingen Grund til at være

¹⁾ Langebeks Diplomatarium. Skulde den i Lunds ældre Gavebog nævnte Joon Feet (Script. rer. Danic. III, 481) være den samme?

²⁾ Fru Mæritzløff Jens Jepsøns a wapn Efterleverske i Skarholt købte d. 2. Aug. 1473 en Gaard i Lund. Lang. Dipl.

³⁾ Document af denne Dag i Lang. Dipl.

⁴⁾ Styffe, Skandinavien under Unionstiden p. 53. For Klædheds Skyld skal her vedføjes Hr. F.'s Stamtavle over de første Led, og den, som det nu er muligt at opstille:

Hr. F.'s:

Ib
Jens Ibsøn.

Den sandsynlige:

Niels.
Jens Nielsen Nicolaus Feeth.
1353.
Jacob Jensen
1388.
Jens Jacobsen, Niels Jacobsen
g. Fru Mæritzløv, 1427, 1432.
† før 1460.

⁵⁾ I et Thingsvidne udstedt paa Malmø Bything d. 26. Maj 1427 omtales den Gaard i Malmø, som «Hr. Jæypp Scharholtæ» gav til en evig Messe i Lund. Lang. Dipl. Er det denne eller den ældre Jacob Jensen?

ham taknemlig for hans Undersøgelse om Torben. Han antager blandt andet, at det er den samme, som 1424 var Foged paa Kallundborg og døde 1435 og blev begravet i Sorø. Det er her for det første underligt, at Forfatteren i sin Tro paa, at disse Efterretninger gjælde en Rosensparre, ikke har bemærket, at den i dem omtalte Torben Jensen var gift med en Katerina og i Virkeligheden først døde 1438¹⁾, og at der forøvrigt vistnok om samme Mand findes forskellige andre Oplysninger²⁾. Hr. F., der allerede burde have faaet Betænkkeligheder ved det under Adelsens provindsielle Stilling i Middelalderen i ethvert Tilfælde paafaldende i, at en Adelsmand af en Familie, der paa denne Tid og meget længere hen udelukkende vides at have havt Godser i Skaane, viser sig nøje knyttet til Sjælland, synes imidlertid slet ikke at have havt Øje for [den største Fare ved Behandlingen af de tidligste Rosensparrer, nemlig at sammenblande dem med Sparrerne, hvem de i Navne paa den Tid ligne i høj Grad. Hvad han nemlig formoder, gjælder en Rosensparre, bør uden Tvivl henføres til Torben Jensen Sparre, saaledes som Vaabnet i Sorø tydeligt viser³⁾. Hertil kommer, at Torben Jensen Rosensparre levede meget længe efter 1438. Han udstedte d. 25. Juni 1460 i Lund et Revers for at have lejet af Lunde Kapitel alt dettes Gods i Skydsherred, saavel som det til St. Laurentii Altar i Lunde Kirke hørende Gods i Vimmeløv (i samme Herred), og var tilstede paa Lunde Landsting d. 10. Juni 1477 og 20. Juni 1478⁴⁾.

Med Hensyn til Karen Rosensparre (p. 2) burde Forfatteren have gjort opmærksom paa det mærkelige Sagn om hendes Forsvinden ved at blive optagen i et Bjerg⁵⁾.

¹⁾ Scriptor. rer. Danic. IV, 573. 1435 er en Fejl, som Hr. F.'s Kilde, Paludan, vistnok har fra Pontoppidan, Marmora Danica I, 153 (jvfr. Wieland, Tabula Cisterciensium Sorana p. 58).

²⁾ Se Danske Magazin V, 43, 300, 319.

³⁾ Wendelboe, Beskrivelse over Mindesmærkerne i Sorø Akademies Kirke, p. 45.

⁴⁾ Lang. Dipl.

⁵⁾ Vidtløftigt fortalt i Barfods »Märkvärdigheter rörande den skånske adeln», p. 32—33.

Jens Torbensen den ældre, siger Hr. F. (p. 2), var i Raadet 1465. Ja, hvis dette var rigtigt, vilde det være en noget tarvelig Oplysning. Hvorfor da ikke omtale, at den samme Jens Torbensen var Danmarks Riges Kantsler i en Række Aar, Rigsraad ikke alene 1465, men ogsaa 1464 og endnu 1471¹⁾, og vistnok ogsaa Dronning Dorotheas Hofmester 1463²⁾? Men atter her er Forf. falden i den samme Snare som før. Han har sin Kundskab fra Klevenfeldt, men denne har vistnok sin fra Hvitfeldt, hvor der i Christiern I's Brev af 1465 til Ærkebispens af Upsala anføres en Jens Torbensen blandt de medunderskrivende Rigsraader³⁾. Men dette Brev er nu trykt i Knudsens Diplomatarium Christierni I mi p. 170—71, Seglene for Brevet sees at være bevarede, og uden Tvivl i Henhold dertil er i Registret Jens Torbensen henført til Sparrerne⁴⁾. Hr. F. burde i hvert Tilfælde have modbevist Rigtigheden heraf.

Gaae vi over til Jens Torbensen den yngre (p. 5—7), har Forf. undladt at meddele nogle, dog mindre væsentlige Oplysninger⁵⁾ om hans Forleninger, med Hensyn til hvilke han ellers synes at have tilstræbt Fuldstændighed. Meget vigtigere er det dog, at hvad man allerede tidligere har anet, her bliver til Vished, idet Forf. har undladt — i hvert Tilfælde omhyggeligt og med noget Resultat — at søge Oplysninger hos Hvitfeldt, der nævner Jens Torbensen blandt de skaanske Adelsmænd, der under Oprøret 1523 svore Christiern II anden Gang Lydighed paa Skaane Landsting⁶⁾. Men ogsaa et andet Hovedværk sees af dette og et følgende Sted at ligge udenfor Hr. F.'s Rækkeevne, nemlig Gehejme-arkivets Aarsberetninger, hvor Jens Torbensen nævnes (II, 66)

¹⁾ Knudsen, Diplomatarium Christierni I; Register p. 399.

²⁾ Ny danske Magazin I, 155.

³⁾ Folioudg. p. 902.

⁴⁾ Anf. Sted p. 390, 399.

⁵⁾ Ny danske Magaz. VI, 284, 330.

⁶⁾ Folioudg. p. 1207. At Torben Jensen den yngre 1487 var med at hylde Hertug Christiern (p. 2), angiver Hr. F. heller ikke, at Klevenfeldt har fra Hvitfeldt p. 992.

mellem de Adelige, der vare tilstede med Rigsraaderne i Roskilde, da Frederik I underskrev sin Haandfæstning d. 3. August 1523.

I Sten Rosensparre den ældres Levnetsbeskrivelse (p. 7—19) har Forf. bragt en Del hidtil ukjendte Oplysninger frem; men Fortjenesten herved fordunkles i en ikke ringe Grad ved det, der i det Hele er gennemgaaende for Bogen, Undladelsen af at udtømme eller aldeles benytte de mest bekjendte Kilder, som i dette Tilfælde Danske Magazin, Historisk Tidsskrift, og — hvad der synes særligt karakteriserende ved en biographisk Skizze af en Mand, hvis Livs Hovedbegivenheder falde under Frederik II —, Ryges Peder Oxe og — Resen, Frederik II's Krønike. Der skal her angives, hvad der af disse og et Par andre Kilder kunde være fremdraget.

Sten Rosensparre var i Egenskab af Hofsinde med i Prindsesse Annas Følge paa hendes Bruderejse til Sachsen 1548¹⁾. Ligeledes som Hofsinde drog han i November samme Aar med 5 Heste i Borgeleje fra Kolding til Aalborg²⁾. Han og hans Hustru betænkes i Biskop Ove Bildes Testamente af 1554³⁾. Han fik 1555 kongelig Befaling til at have Tilsyn med et Markeskæl, som efter Peder Oxes Ønske skulde gøres mellem Nielstrup og Olstrup⁴⁾. Den 24. April 1559 overleverede Fru Mette Oxe Inventarium i Bosjø Kloster til ham⁵⁾. Et Brev af 1560 fra ham⁶⁾, rimeligvis til Sidsel Ulfstand, burde have været omtalt, da det angaaer et Mageskifte, noget som jo paa denne Tid spillede en saa stor Rolle i Adelsens Liv. Den 29. Aug. 1562 udgik Brev til Christen Munk, at Sten Rosensparre havde Lov til at købe

¹⁾ Ny danske Magaz. I, 366, 369, 372. Danske Magaz. 4 R. I, 351. II, 95.

²⁾ Danske Magaz. 4 R. II, 180.

³⁾ Ny danske Magaz. I, 246.

⁴⁾ Ryge, Peder Oxes Levnet p. 87.

⁵⁾ Wieselgreen, De la Gardiska Archivets III, 33—35.

⁶⁾ Danske Adels Breve, Fasc. 54.

30 Tylvter Savdeler i Norge¹). I August 1563 lod Kongen ham føre de tre fangne svenske Gesandter paa et Skib op til sig i Varberg²). I Septbr. 1564 afslog han med de andre kongelige Commissairer Grev Gynther af Schwarzburgs Ønske om at drage i Vinterkvarter³). Hr. F. omtaler Sten Rosensparre som Commissair i Krigen i Aaret 1565, men overseer, at P. V. Jacobsen har i alt Fald gjort det tvivlsomt, om han formelt var det og ikke snarere fulgte Otte Krumpen som tilforordnet Rigsraad⁴), en Stilling, som Forf. i det Hele kun rent i Forbigaaende nævner, at han beklædte. Med Hensyn til hans Fald i Svarteraa Slaget, om hvilket forøvrigt Resen fortæller⁵), at han «den Dag var Øverste-commissarius i Kongens Sted», berettes det, at da han red frem alene eller forfulgte en Flygtning, blev han dræbt af en Svensker ved Navn Peter Skrifer, som laa skjult bag en Sten og efter hans Død berøvede ham hans Klæder og Guld kjæde samt besteg hans Hest⁶), en Fortælling, hvori det stedlige Sagn, der endnu i Begyndelsen af dette Aarhundrede vidste at paavise den Sten paa Räfvig Bys Mark, hvor den svenske Jæger laa⁷), vistnok stærkt føles, men som ikke desto mindre sikkert burde have været omtalt. Hr. F., der jo selv har sat sig til Opgave at forevige Rosensparernes Minde, burde i det Hele mindre have undladt at forholde sine Læsere, hvad andre tidligere have gjort i samme Øjemed. Hvorfor ikke fortælle, at den, som opreiste det af

¹) Norske Rigsregistrarer I, 356.

²) Resen, Frederik II's Krønike p. 91.

³) Resen, anf. St. p. 120.

⁴) Historisk Tidsskr. V, 431. Naar Hr. F. p. 10, Anm. 4 omtaler et i Historisk Tidsskr. IV, 667—68 trykt Brev og jævnfører det med et af ham i Texten omtalt i Danske Magazin IV, 88 trykt Brev, er det høist besynderligt, at han ikke har bemærket, at de to Breve øjensynligt ere et og samme, medens en Note p. 668 i Historisk Tidsskr. omtaler et andet Brev af lignende Indhold, hvilket han ikke berører.

⁵) Resen, anf. St. p. 138.

⁶) S. Bring, Monumenta Scanensia p. 319.

⁷) Bexell, Hallands Beskrifning II, 28—29.

ham efter Arent Berentsen saa kort berørte Stenmonument for Sten Rosensparre ved Landsbyen Køinge, ingen andre var end dennes egen Søn, Oluf Rosensparre, og hvorfor ikke omtale, at Monumentet tidligere er udførligere beskrevet¹⁾, og at det 1728 allerede var ødelagt, med Undtagelse af den firkantede Grundsten, som paa Biskop Erik Benzeliuss Opfordring 1731 blev transporteret til Falkenberg, hvorfra den skulde have været ført videre til Bjørkeris Præstegaard; den kom dog ikke derhen, og er vistnok senere bleven brugt som Mur i en Kjælder²⁾. Men denne Mangel paa Kjendskab til, hvorledes Efterverdenen har erindret Rosensparrerne, bliver endmere paafaldende ved, at Hr. F. ikke synes at vide, at det paa den hallandske Fornminneførenings Aarsmøde 1866 blev vedtaget at oprette en ny Mindesten, hvis Indskrift billigedes af det kgl. svenske Vitterhets-, Historie- og Antikvitetsakademi³⁾. Hvad vilde Hr. Friis vel sige, hvis en fremtidig Forfatter om Rosensparrerne glemte det Minde, han selv har sat Slægten?

Vi komme nu til Oluf Rosensparre (p. 19—27), den af Slægten, til hvis Virksomhed og Liv vi kjende mest. Men atter her vende de samme Anker mod Bogen som tidligere tilbage, om muligt i en endnu mere forstærket Form. Vi finde de samme Hovedkilder som tidligere aldeles ikke eller kun utilfredsstillende benyttede, hvortil bl. and. nu kan føjes Cronholm, Skånes historia og Norske Rigsregistranter. Men hertil kommer — hvad der synes fabelagtigt, naar Opgaven er at skildre en Adelsmands og Rigsraads Liv, som levede under Christian IV —, Værker som Slanges Christian IV's Historie, Nyerups Christian IV's Charakteristik, Molbechs Christian IV's Breve, alle de forskjellige Udgaver af Christian IV's Dagbøger, kort sagt alle Hovedkilderne til den nævnte Konges Historie med deres mange Oplysninger om Oluf Rosensparre have ikke efterladt ringeste Spor af sig i Resul-

¹⁾ S. Bring, *auf. St.* p. 319—21.

²⁾ Bexell, *auf. St.* II, 25—28.

³⁾ Hallandske Fornminneførenings Årsskrift 1868 p. 14—16

tatet af Hr. F.'s Forskninger. Der skal her søges at vise, væsentligt i chronologisk Orden, hvad der fra de nævnte og et Par andre Kilder kunde være skaffet til Veje til Oluf Rosensparres Historie.

Han synes ikke 1580 at have været i Udlandet, men i Danmark, da hans Navn med dette Aarstal findes i et Visehaandskrift¹⁾. Han var iblandt de 32 Adelsmænd, som bare Frederik II's Lig ved hans Begravelse d. 8. Juni 1588²⁾. Samme Aar havde han en Strid med Birgitte Rosenkrands til Østervallø angaaende et Galleri og en Vindeltrappe, som hans Moder havde paabegyndt og han fuldført paa Vallø, i hvilken Anledning nogle af Kongen udmeldte Adelsmænd d. 22. August fældte en Kjendelse, tildels til hans Disfaveur; han lod da en Sten med sit og Gyldenstjernernes Vaaben og derimellem et Psalmesprog indsætte i Muren³⁾. 1591 nævnes han som Lensmand over Fers Herred⁴⁾. Den 7. Marts 1592 fik han og Peder Knudsen Ordre til at ligge i Slotsloven i Båhus; men d. 11. samme Maaned beordredes Anders Green til at træde i hans Sted⁵⁾. Den 17. August 1596 var han med at underskrive Christian IV's Haandfæstning⁶⁾. I de sidste Dage af August og Begyndelsen af September 1596 deltog han i Kroningshøjtidelighederne⁷⁾, ligesom han d. 11. Juni 1598 var med at bære Himlen over Anna Cathrine ved hendes Kroning⁸⁾. Den 11. December 1598 skreve Rektor og Professorer ved Universitetet til ham om at anbefale til Superintendenten en Student Niels Vognsen til at blive Skolemester i Landskrone⁹⁾. Den 22. Juli 1599 udgik Brev til ham om Tømmer til Reparation paa Lands-

¹⁾ Molbech, Historisk-biographiske Samlinger p. 28.

²⁾ Resen anf. St. p. 361.

³⁾ Ryge, anf. St. p. 423—25.

⁴⁾ Cronholm, Skånes historia I, 459.

⁵⁾ Norske Rigsregistrarer III, 240.

⁶⁾ Gehejmeark. Aarsberetn. II, 103, 109.

⁷⁾ Slange, Christian IV's Historie p. 95. Brock, Rosenborg p. 19.

⁸⁾ Slange, anf. St. p. 137.

⁹⁾ Danske Magaz. 4 R. II, 116.

krone Slot¹⁾. Han var tilstede paa Grændsemødet ved Kongsbæk d. 9. Februar 1601²⁾. Omtrent 1601 lod han føre Kalk fra Mariager til Bahus³⁾. 1606 havde han og Preben Gyldenstjerne Tilsyn med Skaane, Halland og Bleking under Kongens Fraværelse i England⁴⁾. 1 Juli og August 1607 ledsagede han Christian IV til en Herredag i Stavanger⁵⁾. Han talte over Fru Sophie Bildes Grav d. 14. April 1608⁶⁾. 1 Juni 1608 er der Tale om en Forhandling mellem ham og Sten Maltesen Sehested⁷⁾. Den 4. Novbr. 1608 indbetalte han iblandt andre Lensmænd 293 Dlr. af en paalagt Skat⁸⁾. Med Hensyn til hans Virksomhed som Lensmand paa Mariager Kloster (1602—10) klagedes der 1615 over, at han havde undladt at istandsætte Glenstrup Kirke⁹⁾. Omtrent 1610 fik han Befaling til at opføre en Øxenstald ved Dragsholm¹⁰⁾. Han gav 1611 et Messing Døbefad til Herfølge Kirke¹¹⁾. Efter Rigsraadets og den sjællandske Adels Indstilling af 21. Marts 1612 om en Kystmilits i Sjælland skulde han og Sten Brahe sørge for dens Oprettelse i Arts, Skipping og Ods Herreder samt Dragsholm Birk; dog nævnes han ikke i den endelige Forordning af 14. Maj¹²⁾. Den 26. Januar 1613 underskrev han med de andre Rigsraader Freden i Knærod¹³⁾. Enevold Kruse fik d. 2. Maj. 1614 Ordre til at skaffe ham Bjælker til det nye Hus paa Dragsholm¹⁴⁾. Den 16. Marts 1615 var han tilstede hos

¹⁾ Cronholm, Skånes historia I, 522.

²⁾ Slange, anf. St. p. 162.

³⁾ Norske Rigsregistrarer IV, 43.

⁴⁾ Slange, anf. St. p. 231.

⁵⁾ Slange, anf. St. p. 236.

⁶⁾ Vedel-Simonsen, Eske Brocks Levnet I, 54.

⁷⁾ Vedel-Simonsen, anf. St. I, 68.

⁸⁾ Schlegel, Sammlungen zur dänischen Geschichte II, 3; 81.

⁹⁾ Danske Magazin 3 R. VI, 91.

¹⁰⁾ Norske Rigsregistrarer IV, 399.

¹¹⁾ Pontoppidan, Atlas VI, 397.

¹²⁾ Skandinav. Litterat. Selsk. Skrifter 1808 p. 139, 156.

¹³⁾ Slange, anf. St. p. 344.

¹⁴⁾ Norske Rigsregistrarer IV, 523.

Kantsleren ved dennes Forhandling med Johan Skyttes Sekretair, og deltog d. 18. i Kongens Taffel til Ære for den nævnte svenske Gesandt¹⁾. Den 4. Septbr. 1617 fik han Ordre til at modtage en brandenborgsk Gesandt paa Kronborg²⁾. Han var tilsagt til at skulle overvære den norske Herredag i Skeen i Juli 1619, men skal være bleven fritagen derfor³⁾. Han og Anders Bilde undersøgte 1620 Niels Arnfelds Lejermaalssag⁴⁾. Efter kongelig Befaling forhandlede han 1623 med Bønderne i Dragsholm Len om at betale Arbejdspenge istedenfor at gjøre Ægt og Rejser⁵⁾. — Med Hensyn til hans Stilling som Rigsraad kunde der have været Grund til at nævne de forskjellige Rigsraadsmoder, hvori han vides at have deltaget, nemlig: 13. Novbr. 1608 i Randers⁶⁾, 31. Maj 1613 i Kjøbenhavn⁷⁾, Slutningen af August og Begyndelsen af Septbr. 1614 i Kjøbenhavn⁸⁾, August 1620 i Odense⁹⁾, Januar 1623 i Horsens¹⁰⁾, og Marts samme Aar i Odense¹¹⁾. — Hr. F. berører det gode Forhold, der var imellem Oluf Rosensparre og Tyge Brahe og Eske Brock; men han undlader aldeles at omtale noget lignende, som dog har større Interesse, nemlig hans selskabelige Omgang med Kongen, hvorpaa vi navnlig have Exempler fra Aarene

¹⁾ Nyerup, Christian IV's Charakteristik p. 38, 40 (efter Neikter, legatio Johannis Skytte in Daniam 1615, p. 9, 12, 32).

²⁾ Molbech, Christian IV's Breve I, 50.

³⁾ Schlegel, Oversætt. af Slanges Christian IV's Historie III, 121. Dog berettes der i Bangs Samlinger af nyttige Materier p. 353 efter Theatrum Europæum om en Fortælling om en Havfrue, der blev fangen i et Skib i Oluf Rosensparres og Christen Holks Nærværelse, da de 1619 i kongelige Forretninger kom fra Norge.

⁴⁾ Rørdam, Lyskanders Levnet p. 80. Ny kirkehistoriske Samlinger VI, 397—402.

⁵⁾ Danske Magazin, 3 R. IV, 147.

⁶⁾ Vedel-Simonsen, Eske Brocks Levnet I, 70.

⁷⁾ Vedel-Simonsen, anf. St. II, 31.

⁸⁾ Schlegel, Overs. af Slange III, 23.

⁹⁾ Historisk Tidsskr. VI, 301.

¹⁰⁾ Molbech, Christian IV's Breve I, 120.

¹¹⁾ Slange anf. St. p. 494.

1616 og 1618¹⁾. At han og hans Hustru vare tilstede paa Frederiksborg i de første Dage af Januar 1616, er blevet sat i Forbindelse med, at han som Næstsødskendebarn af Kirstine Munk kan antages at have overværet dennes Vielse med Kongen, vistnok d. 31. December 1615²⁾. — Forf., der i det Hele viser Godsforhold en altfor ringe Opmærksomhed, kunde, i hvert Tilfælde i en Bemærkning til Skiftet 1588, have nævnt, at Oluf Rosensparres Gaard i Kjøbenhavn omtales flere Steder³⁾. — Slinge roser Oluf Rosensparre for hans Ærlighed og Sanddrubed⁴⁾.

Ved Omtalen af Birgitte Stensdatter Rosensparre (p. 27) havde det uden Tvivl været rimeligt at omtale Niels Hemmingsens «Ny Vise» om Christus «skreven 1570 Jomfru Birrethe Rosensparre til Undervisning»⁵⁾. Hun havde ikke een, men to Døtre, Jytte og Anna⁶⁾.

Hr. F. fortæller (p. 29—30) efter Ligprædikenen Sten Rosensparre den yngres sidste Kamp d. 21. Febr. 1612; men han forbigaaer rent den samtidige, ejendommelige Beretning om hans Ligs Skjæbne, som findes i et Brev fra en Præst paa Varberg Slot til den bekjendte Oluf Kok, og som Ægidius Lauritsen opbevarede i sine Samlinger til Kalmarkrigens Historie. Det hedder der, at han, Frands Rantzau, Christen Barnekov og Peder Stygge faldt om Fredag Aften Klokken 5, «bleve afførte alle deres Klæder, laae saa under aaben Himmel udi Frost og Kulde den Nat over, Lørdagen, Søndagen og saa indtil Mandag Aften, som var d. 24. Februar, paa hvilken Tid de bleve førte til Varberg Slot i Kongens Rustvogn, kolde som Jern og stive som Staal og nøgne som

¹⁾ Suhms nye Samlinger II, 2; 104. Nyerup, Christian IV's Dagbøger, p. 2, 3, 4, 31. Jvfr. Schlegel, Sammlungen zur dänischen Geschichte, II, 3; 65.

²⁾ Nyt historisk Tidsskr. IV, 306, 354.

³⁾ Vedel-Simonsen, De danske Ruder II, 189. O. Nielsen, Kjøbenhavns Diplomatarium I, 611.

⁴⁾ Slinge, anf. St. p. 518.

⁵⁾ N. M. Petersen, Bidrag til den danske Litteraturs Historie III, 94.

⁶⁾ Ny danske Magazin II, 319, 320.

de vare fødte af Moders Liv, undtagen Blødet, som var rundet af Saarene»¹⁾. Medens Forf. her har undladt at meddele en livlig, malende Skildring, stemmer en noget dramatisk Beretning af ham paa et andet Sted ikke med Virkeligheden. Han omtaler Sten Rosensparres Fæstensøl paa Vemmetolte d. 20. October 1611 og tilføjer: «men allerede den følgende Dag ilede han tilbage til Felten». Men saa stor var den unge forlovede Helts Opofrelse virkeligt ikke og kunde heller ikke være det. Thi d. 20. October 1611 hvilede Krigsbegivenhederne allerede som sædvanligt henad Vinteren i de nordiske Krige²⁾. Ligprædikenens af Forf. sammentrukne Beretning lyder da ogsaa kun paa, at Sten Rosensparre efter sit Fæstensøl drog tilbage til Kongen (der vel at mærke dengang var i Kjøbenhavn³⁾) og opvartede ham, og da han mærkede, at Kongen atter vilde drage ind i Sverige, drog han først til sine Forældre paa Dragsholm for der at nyde Sakramentet d. 6. Januar 1612, og saa tilbage til Kongen paa Frederiksborg og fulgte ham først derpaa i Krigen. — Forf. har i dette som i flere af sine tidligere Arbejder hyppigt anvendt den Fremgangsmaade ordret og i Anførselstegn at gjengive Udtryk i sine Kilder, som synes at have været ham paafaldende, noget, der i Sten Rosensparres Ligprædiken øjensynligt har været Tilfældet med hvad der fortælles om den saakaldte M. Jens N., Skolemester i Malmø. Men den Grund, som efter al Rimelighed har bevirket, at Ligprædikenens Forfatter i saa gaadefulde Udtryk omtaler denne Mand, nemlig at han, M. Jens Aagesen Raaby, i Begyndelsen af 1605 blev afsat fra sin Post for medelst sin jesuitiske Propaganda⁴⁾, behøvede dog ikke at

¹⁾ Ny danske Magaz. II, 41—42. Jeg har for et Par Aar siden havt Lejlighed til i Herfølge Kirkes Gravkapel at see Sten Rosensparres Lig, som var særdeles godt bevaret.

²⁾ Se Jahn, Kalmarkrigens Historie p. 157—62.

³⁾ Se Molbech, Christian IV's Breve I, 25—26.

⁴⁾ Schlegel, Oversættelse af Slang II, 399. Rietz, Skånske skolväsendets historia p. 360—61.

afholde Hr. F. fra at forklare Sagens Sammenhæng — eller fra at søge Oplysninger om den.

Ved Birgitte Olufsdatter Rosensparre burde Størrelsen af hendes Jordegods i Fyen 1638—39 have været omtalt¹⁾. Ligprædikenens Notits om, at hun skriftligt havde udtrykt Ønsket om, at ikke alle hendes Aner maatte opregnes i den til Ligprædikenen knyttede Levnetsbeskrivelse, burde ikke heller være forbigaaet som et karakteristisk Træk.

Elisabeth Rosensparres mærkelige Strid med Præsten Albret Samuelson og hans Hustru, der omtales i en saa simpel Kilde som Molbech, Christian IV's Breve (I, 195—97), er forbigaaet. Af nogen Interesse er det ogsaa, at hun gjorde to af sine Pigers Bryllup i Nakskov²⁾. Det er muligt, at hun er Forfatterinde til to Psalmer³⁾.

Elter saaledes at have gennemgaaet det overvejende Antal af de i Bogen nævnte Rosensparrer og søgt at vise, hvad der kan føjes til og rettes i det af Hr. F. berettede, skal Anmelderen endnu omtale et Par ejendommelige Steder. P. 9 siges, at Christian II først 1550 kan være kommen til Kallundborg, og i en Note til p. 10 anføres et Bevis derfor. Næst at spørge, hvad der egentligt begrunder Optagelsen af denne Bemærkning ligesom i det Hele af Stykket p. 9—10 om Christiørn II, der har den Fejl at være uden nogen Forbindelse med Resten — og være sagt mange Gange før paa en bedre Maade, maa man gjøre Forf. opmærksom paa, at hans Paastand dog er urigtig, da Allen har bevist, at Aktstykket hos Behrmann intet beviser til Fordel for 1550⁴⁾. — P. 14 og 41 kalder Hr. F. Ida Munk for Sten Rosensparre den ældres Bedstemoder, men han har selv p. 8 rigtigt sagt, at hun var hans Hustrus Moder. — P. 17 forundrer Forf. sig over, at Birgitte Rosensparres Bryllup først stod 1580, skjøndt der allerede 1578 efter

¹⁾ Vedel-Simonsen, Jørgen Brahes Levnet p. 152.

²⁾ Nyt historisk Tidsskr. V, 180.

³⁾ Vogelsang, Fortegnelse over Haandskrifterne i Karen Brahes Bibliothek p. 44.

⁴⁾ Allen, De rebus Christiørni II exsulis p. 89—90.

hans Mening indbødes dertil; men det er imidlertid snarere Læserne, der har Grund til at forundre sig over Hr. F.'s Forundring; thi er Fæstensøl og Bryllup da virkeligt det samme, eller blive de det, fordi Hr. F. i denne Sammenhæng bruger Ordet »Festen«, der i Udtale ligner »Festensøl«? — P. 30 gjengives Pridie Cal. 1. April. ved d. 1. April.

Endnu kun nogle enkelte Bemærkninger. Der gives Bøger, hvor Tankens Grundighed tildels kan opveje Manglen paa hvad N. M. Petersen har kaldt Tallets Grundighed, Bøger, hvis nye Synspunkter, almindelige Betragtninger eller hele Aand kunne findes rigtige og veje tungt i Vægtskaalen, omend Detaillerne lade meget tilbage at ønske. Det maa siges, men kun til Forklaring, ingenlunde til Bebrejdelse, at der ikke kan være Tale om noget saadant ved et Bog som denne, der selv om nok saa god efter hele sit Anlæg i højere Forstand kun kunde naae Rang som Materialsamling og netop derfor maatte søge sin Betydning i den omhyggelige Detailundersøgelse. Der kan endeligt tænkes Bøger, hvor Stil og Form kunne dække Skrøbeligheder ved Indholdet. Nogle Ord derfor om denne Side af Bogen. Hr. F. svinger i Henseende til Form imellem to Yderligheder, enten en for stærk Sammentrækning af sin Kildes Beretning, der som et Exempel, der kan forøges med flere¹⁾, har vist, bringer den nøjagtige Gjengivelse i Fare, eller en ligefrem Compilation, der, som Tilfældet f. Ex. er p. 19 med Beretningen (tagen fra Klevenfeldt) om Jens Stensen Rosensparre og p. 23—24 med Fortællingen om Oluf Rosensparres Forhold til Lyskander, næsten er et blot og bart Optryk af Kilden²⁾. En saadan Stil uden Selvstændighed kan næppe dække et daarligt Indhold.

Hr. Friis's Skrift bærer paa Titelbladet Ordene: Med Understøttelse af den Hjelmstjerne-Rosenkroneske Stiftelse

¹⁾ Citaterne p. 5 fra Suhms nye Samlinger II, 2; 144 og 171.

²⁾ Skulde det ikke ogsaa være Ussings Beskrivelse af Kallundborg, p. 20—21, der har givet Anledning til det før omtalte besynderlige Stykke om Christiern II?

Derved stiller det sig absolut frem med Fordring paa videnskabelig Grundighed og Værdi, og derved er det givet, at det er fra dette Synspunkt, at Bedømmelsen maa udgaae, tilmed da Skrittets hele Charakter er saa fjernt fra det, man i daglig Tale kalder populært. Men naar Arbejdet er af en saadan Art, som det ovenanførte turde have godtgjort, naar Mangel paa Kundskab og Omhu er gjennemgaaende fra Begyndelsen til Slutningen, kan der da for en videnskabelig Domstols Prøvelse være mere end een Mening om dets Værdi?

J. A. Fridericia.

Ludvig Holberg som Lærer i Historie. Af Chr. Bruun. Kjøbenhavn 1872.

Under den ovenstaaende Titel har Bibliothekaren ved det store kongelige Bibliothek, Justitsraad C. Bruun udgivet et særdeles elegant udstyret Skrift, der yder mere, end Titlen angiver, for saa vidt det ikke blot handler om Holberg som Professor i Historie, men ogsaa har villet meddele det historiske Professorats Historie fra dets første Tider lige indtil Frederik Sneedorfs Dage — hvortil man i Universitetets Lectionscataloger altid har kunnet finde den rigeste Kilde —, tillige med Bemærkninger om Lærestolen for Historie og Politik ved det fra Aaret 1623 til Aaret 1665 bestaaende Academie i Sorø og om de der fremkomne Leilighedsskrifter om Historie, og med en Udsigt over den ældre Historieunderviisning i de danske eller norske Skoler; »Leiligheden benyttes«, hedder det i Fortalen, »til at give en kort Udsigt over, hvorledes Studiet af Historie (og Geographie) har udviklet sig ved Kjøbenhavns Universitet og i den lærde Skole i Danmark til henimod Slutningen af det 18de Aarhundrede».

Paa Bogens sidste Side gjøres i et Tillæg Læseren opmærksom paa, at den Inddeling af Historien efter »de fire Monarchier«, som ogsaa Holberg har lagt til Grund for sin